

WILG & MAND

WILG & MAND

Doelstellingen Stichting Wilg & Mand

- Nieuwe perspectieven zoeken en creëren voor het Nederlandse mandenmaatwerk binnen de potentiële afzetgebieden.
- Behoud van het veelzijdige vlechtvakmanschap: o.a. door het uitgeven van handboeken en het stimuleren van cursussen.
- Behoud van de vakkennis betreffende de griendteelt en bevordering van een goed evenwicht tussen vraag en aanbod.
- Het initiëren en begeleiden van onderzoek/studies binnen het wilg-en-mand-vakgebied.
- Het via een speciaal fonds aanschaffen van materiaal met een historische waarde: vlechtwerk, gereedschappen, boeken, e.d.
- Het interesseren van zoveel mogelijk Nederlanders (inclusief de overheid) voor de activiteiten van de Stichting Wilg & Mand.

Minimumdonatie: f 15,- per jaar

Donateurs ontvangen de bulletins gratis

Stichtingsbestuur:

Voorzitter : Ch.W. Vink

Secretaris : C. Tutein Nolthenius

Penningmeester: H.P. Verboord

Leden : P. Craenen, P. van den Dool, A.D. van 't Hoog,
G.M. Pot-van Regteren Altena, T. Rulkens

Bulletin-redactie:

A.D. van 't Hoog, J. Ooms, G.M. Pot-van Regteren Altena,
C. Tutein Nolthenius

Bijdragen voor het bulletin kunt u sturen naar het secretariaat.
Bij voorkeur getypt of in goed leesbaar handschrift.

Secretariaat tijdelijk per 1 november:

Wagenaarlaan 23, 6711 GA Ede, tel. 08380-18133

Penningmeester Stichting Wilg & Mand, Vlijmen:

Girorekening: 26 95 726

Bankrekening: 41 89 09 083, Amrobank, Vlijmen

Uitgave Stichting Wilg & Mand. Verschijnt viermaal per jaar.
Zesde jaargang, 1987 nr. 3

Drukkerij: A.J. van Midden, Dorp 246, Benschop

Donateursdag in Arnhem

Ook dank zij weergoden, die onze donateurs geen strobreed en geen depressiediep in de weg wilden leggen, is de 26e september onder te brengen in de categorie "geslaagde evenementen". Zo'n honderd "supporters" waren naar het Openluchtmuseum in Arnhem gekomen. Om daar gezamenlijk het nuttige en het aangename te verenigen.

De hoofdschotel van het Wilg & Mand programma werd gevormd door de voordrachten van Ban Braster en Wim van der Zanden. Daarin stonden de opleiding in Fayl-Billot en de mandenmakerij in Frankrijk centraal. Beide heren raakten over hun onderwerp niet uitgepraat. Met als gevolg dat het tijdschema danig in de knel kwam. Het complete beeld dat werd gegeven betreffende de school en de praktijk in La douce France maakte de uitloop acceptabel. Alle aanwezigen werden in woord en beeld geconfronteerd met mogelijkheden en moeilijkheden binnen "La Vannerie" in de Franse vlechtgebieden. Aan de hand van eigen werk kon cursist Van der Zanden illustreren dat de Fayl-Billot school een zeer solide basis vormt voor wie het veelzijdige vak mandenvlechten onder twee knieën en in tien vingers wil krijgen.

Tien amateurs hadden vlechtwerk meegebracht om dat in Arnhem te laten beoordelen. Door de ontstane tijdnoed is dat wat algemener gegaan dan in de bedoeling lag. Maar elke inzender, die vakkundig commentaar wilde hebben, kon uiteraard terecht bij de aanwezige mandenmakers. De geëxposeerde werkstukken waren alleszins bezienswaardig. Dat gold ook voor de door bestuurslid Van den Dool gevlochten "minidierentuin" (ca 50 x 50 cm). De hordenvlechttechniek viel duidelijk te herkennen.

Speciale vermelding verdient de komst van de heer Jaak Venken, voorzitter van de Kunstkring Arnold Sauwen in Stokkem (zie volgende pagina's). Hij had twee werkstukken meegebracht, vervaardigd door leerlingen van de door deze stichting gestarte cursus.

Al met al een positieve eindindruk, al zullen we ons in de toekomst wat straffer aan een tijdschema moeten houden. Want anders komt een belangrijk agendapunt als "napraten, uitwisselen van ervaringen en het leggen/versterken van contacten" iets te veel in de verdrukking.

Internationale ontmoetingsdag in Stokkem

De door de Kunstkring Arnold Sauwen georganiseerde ontmoetingsdag (9 augustus) is onder andere bijgewoond door vier Wilg & Mand bestuursleden en hun echtgenoten. Zij waren niet de enige Nederlanders die dat dagje Belgisch Limburg wel zagen zitten. Ook de tentoonstelling "De Vlechtnijverheid in Vlaanderen" is door een verheugend aantal landgenoten bezocht. Het woord "verheugend" is van de Vlaamse gastheren.

De ontmoetingsdag is met een boeiende toespraak ingeleid door de heer Jaak Bergers, ondervoorzitter van de Kunstkring. Niet alleen een indrukwekkend stuk historie passeerde in zijn rede de revue. Ook heden en toekomst kwamen aan hun trekken. Spreker signaleerde een groeiende belangstelling voor het kleinschalige, waarin een aloud ambacht als de mandenvlechterij nieuwe kansen krijgt. Om die kansen te vergroten heeft de Kunstkring diverse activiteiten ontwikkeld. Zo is er een cursus voor werkløzen gestart. Andere inspanningen zijn gericht op de realisatie van een mandenmuseum en van een internationaal trefcentrum voor mandenmakers en hun sympathisanten.

De koffietafel was geanimeerd. Al tafelend konden nieuwe contacten worden "gevlochten" en bestaande worden verstevigd. 's Middags werd een bezoek gebracht aan de tentoonstelling in lokalen van de Vrije Basisschool, onder leiding van de altijd actieve Sauwen-voorzitter Jaak Venken. De expositie gaf een goed overzicht van het karakteristieke vlechtwerk uit de verschillende vlechtgebieden in België: de provincies Antwerpen, Brabant, Oost- en West-Vlaanderen en natuurlijk Limburg. De toegepaste grondstoffen waren teen, rotan, pitriet en stro. Ook de gebruikte gereedschappen en machientjes waren present. Wat vooral opviel was de veelzijdigheid van het geëxposeerde vlechtwerk. Het varieerde van kalfsmuilband tot juwelenmandje, van viskorf tot zaaikorf, van marktmand tot kindskorf, enz. De 95 expositiestukken onderstreepten, dat een mandenmaker op zeer vele markten zijn brood kon verdienen. Tussen de collectie herkennen we ook de manden, die vorig jaar door Nederlandse mandenmakers waren aangeboden.

Opvallend was ook een stand met "rietvlechtwerk nieuwe stijl". Ze was ingericht door studenten van de afdeling Industriële Vormgeving van het Stedelijk Hoger Instituut voor Visuele Kommunikatie en Vormgeving (het SHIVKV) te Genk. Een tiental studenten had onder leiding van rietvlechter Theo de Wael nieuwe

ontwerpen vormgegeven. Daaronder zetels, bankjes en tafeltjes. De resultaten zijn stellig stimulansen om door te gaan op deze nieuwe weg. Streekbelangen Maasland en de Kunstkring Arnold Sauwen hebben het initiatief genomen voor een opleidingsprogramma van een jaar voor een tiental jonge rietvlechters in spe. Dit project wordt gesubsidieerd door het Europees Sociaal Fonds.

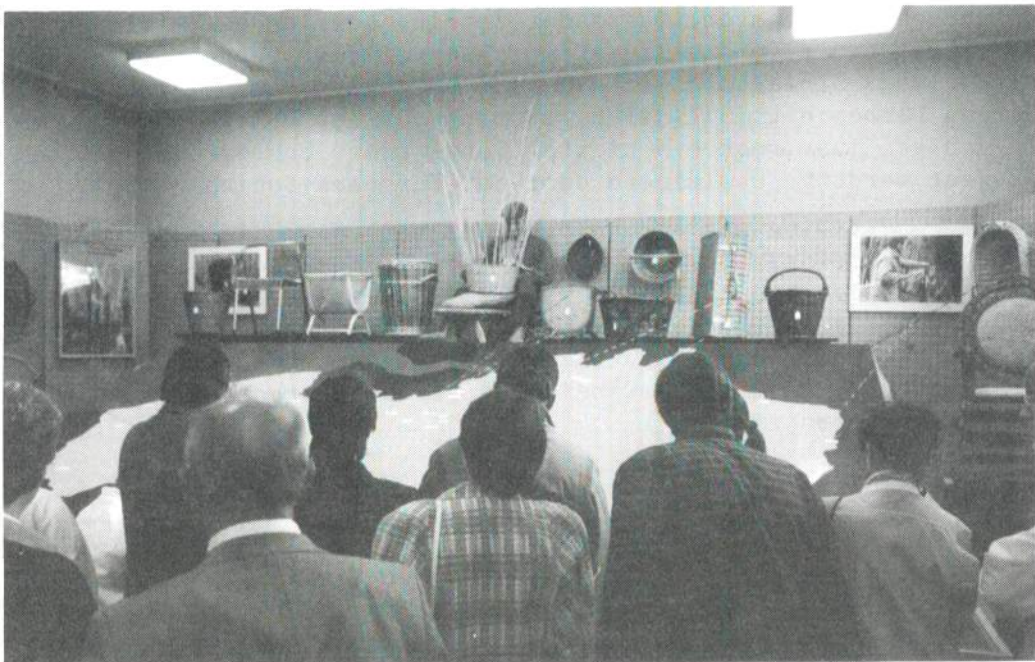
Na de rondleiding was er een optreden van een muziek- en dansgroep uit Kioldrecht. Dit zeer artistieke gezelschap was uitgedost in kledij uit de tijd van Tijl Uilenspiegel. Voorzitter Venken dankte aan het eind van de nuttige en aangename dag alle aanwezigen voor hun komst. Onzerzijds welgemeende woorden van waardering voor de gastvrijheid, de perfecte organisatie en het imponerende programma.

Verleden en heden

In de brochure, die werd samengesteld voor de tentoonstelling in Stokkem, troffen we dit stukje aan onder het hoofd "Verleden en heden":

Gedreven door het jachtige ritme van de tijd zou de moderne mens zich wel eens kunnen afvragen: "Heeft praten over vlechten wel zin?". Ook het bestuur van de Kunstkring Arnold Sauwen stelde zich deze vraag en nam daarom het initiatief inlichtingen in te winnen bij ruim 340 heemkundige kringen in het Vlaamse land. Onze motivatie was eenvoudig. We gingen ervan uit dat historisch gezien in ons dorp reeds eeuwenlang een traditie van mandenvlechten bestaat. Het oudste document dat we vonden gaat terug tot 1610. Het ontstaan van de teen- en rietvlechterschool in het begin van de twintiger jaren gaf aan de vlechtnijverheid een andere dimensie. Ze evolueerde van grofkorverij naar fijnkorverij; zo groeide stilaan een oud, maar taai beroep uit tot een kunstambacht. Het is spijtig te moeten vaststellen dat dit kunstambacht nooit de waardering heeft gekregen die het werkelijk verdiende.

De terugval op de markt - door het inbrengen van karton, houten kratten, plastic - bracht een achteruitgang mee voor de mandenmakerij. Bij zetels, bijzettafels en kleine meubels ontbrak te lang een eigentijdse vormgeving. De vlechtnijverheid zat als het ware vastgeroest. Toen na de laatste oorlog de grenzen opengingen en de wereld door de media en de moderne verkeersmiddelen als het ware kleiner werd, geraakten nieuwe meestal minder dure produkten op de markt en werd de mandenmakerij van bij ons nog meer naar de verdoemhoek gedreven. Dat openstellen van de grenzen had ook een positieve zijde. Het

Expositiezaal met kijk op Vlaamse vlechtgebieden

Enkele werkstukken-nieuwe-stijl van het SHIVKV

vlechtwerk kwam weer in de belangstelling. De moderne mens kreeg opnieuw oog voor een stuk vlechtwerk. Specialisten ontwierpen nieuwe vormen, begonnen te spelen met lijn en kleur. Kortom voor een mooi stuk vlechtwerk ontstond op betrekkelijk korte tijd een nieuwe markt.

Wil de vlechtnijverheid in Vlaanderen blijven leven, dan zal een inspelen op die markt noodzakelijk zijn. Met kwaliteitsprodukten moet het de Vlaamse vlechters lukken werk op de markt te brengen, dat zowel hier als in het buitenland begeerd en verkocht kan worden. Waarom niet onder de label "Vlaams Vlechtwerk"?

Vlaams boek "Wissenteelt"

Als hommage aan vader, die leraar aan de Teen- en Rietvlecht-school in Stokkem was en in 1979 is overleden, brengt de familie Klingeleers het boek uit waarvoor Meester Emiel Klingeleers zèlf al zoveel materiaal had vergaard. Dat hij het vak wissenteelt op boeiende en leerzame wijze onderwees is in het boek terug te vinden. Het is verlucht met tal van foto's.

Tot en met 15 oktober is voorintekenen mogelijk. De prijs is dan incl. verzendkosten 495 Bf. Het bedrag kan met een gewoon giroformulier worden overgemaakt. Als volgt: het woord gulden doorstrepen. Invullen BEC 495. Girorekening: 235-0125715-15. Ten name van: Fam. Klingeleers. Plaats: Genk (België). De Postbank rekent het gestorte bedrag om in guldens en schrijft het normaal af. Na 15 oktober wordt het boek 100 Bf duurder.

Korversliedje

(uit de feestrede van Jaak Bergers in Stokkem)

1) Ik breng u geen rijkdom,
geen geld en geen land.
Ik heb maar mijn hart en
mijne eeltige hand.	2) Wij vragen aan 't leven
zoo weinig, Marleen!
Een huisje en een hofje,
het zij nog zoo kleen;
3) Een geitje in den stal
en wat brood in de spind
en, kraaiend in 't wiegje,
het blozende kind.	Daar korf ik mijn manden
voor 't mager gewin;
daar rept gij de handen
voor 't kleine gezin.
5) Daar slijten wij, werkend
en zorgend, den tijd,
een leven, Marleen, dat
de boer ons benijdt.	Daar zullen wij dragen
saâm vreugde en pijn
en, rijk in onze armoê,
gelukkig zijn.

(Arnold Sauwen)

MANDENMAKERIJEN IN ELBURG (vervolg)

In het voorgaande nummer hebben wij het eerste deel opgenomen van deze door Wim van Norel geschreven scriptie. Wie het gelezen heeft weet dat het een boeiend stukje historie betreft. Nu nemen we weer een gedeelte op. Het slot kan dan in het volgende bulletin worden ondergebracht.

Mandenmaker Piet Meijer (1901-1984)

Een van de mensen die een aantal jaren op de mandenmakerij van Jan Janssen heeft gewerkt was Piet Meijer. Ongeveer twee maanden voor zijn dood wist hij over die periode nog volop te vertellen:

"Ik was nog maar zo'n jongen van ongeveer twaalf jaar toen ik op een keer aardappelen zat te schillen bij de peilschaal en Jan Janssen langs kwam lopen. Hij informeerde of ik werk had, waarop ik zei dat dit niet het geval was. Hij vroeg toen of ik mandenmakertje wilde worden. Dat leek me wel, want ik dacht dat het heel wat voorstelde. Zonder vooraf gevraagd te hebben wat ik verdienen zou, ben ik ernaar toegestapt na eerst thuis gezegd te hebben dat ik een baas gevonden had.

Ik kreeg een rijksdaalder in de week. Van Jan Janssen kreeg ik echter vooraf te horen dat ik absoluut niet vloeken mocht. Daar had hij een vreselijke hekel aan. Mijn werk bestond hoofdzakelijk uit het maken van schelvismanden, die voornamelijk naar IJmuiden verkocht werden. Met het maken van een schelvismand, compleet met deksel, was ik ongeveer een uur druk. Meestal maakte ik er zo'n vijf per dag omdat je na verloop van tijd eerst weer hout moest uitzoeken. Maar ook kaakmandjes heb ik veel gemaakt. Die werden door de vissers gebruikt als kostmand om etenswaar mee te nemen aan boord. Een kostmand werd van geschilde twijg gemaakt.

Het mandenmakersvak was nogal gespecialiseerd. Er was een deel van het personeel dat kaakmanden maakte, een ander deel maakte botvlechten, weer een ander maakte kubben. Eigenlijk was het maken van manden helemaal niet moeilijk, als je het maar even wist."

Stukloon

Het werk in de mandenmakerij ging op stukloon. Hoe harder er gewerkt werd, des te meer er verdiend kon worden.

"De hardste werkers waren meestal de getrouwen, die kostwinner waren. Zij konden aan 13 à 15 gulden in de week komen. Maar dan

moesten ze wel iedere morgen om zes uur beginnen en tot 's avonds doorwerken. Dat heb ik nooit kunnen verdienen. Ik had meestal vijf à zes gulden in de week.

's Zaterdags was het altijd afrekenen. Op een briefje stond precies genoteerd hoeveel manden er die week gemaakt werden. Maar het is ook weleens voorgekomen dat Jan Janssen de manden die ik door-de-week gemaakt had vrijdagsavonds afkeurde. En dan had je zo'n week niks extra verdiend, behalve de rijksdaalder die je altijd kreeg.

's Maandagsmorgens begonnen we meestal omstreeks zes uur. Als het koud was, waren we een paar uur met de kachels bezig. Kolen waren er nauwelijks, dus stookten we altijd hout. Op zo'n maandagmorgen deden we meestal nooit veel, omdat we vaak geen zin hadden. Eén van ons werd er dan weleens op uitgestuurd om een paar krentenbroden te kopen bij De Koechel (bakker Geerlofs). Een krentenbrood kostte in die dagen een stuiver. Aart Zwep, die ook bij ons werkte, was daar een grote liefhebber van. Die kon het allemaal niet zoveel schelen, omdat hij vrijgezel was. 's Middags gingen we naar de kant van de gracht toe om hout te halen, dat daar voorgeweekt was. Daarna werd het hout gesorteerd. Met een scherp mes zaten we dan op de plank twijg te snijden en uit te zoeken: dikke staken, dunne staken, oortwijgen enz.

Al met al werd er op maandag dus niet zoveel gedaan. Dinsdagmorgen gingen we vaak naar de markt. Dat deden de oudere, getrouwde mandenmakers overigens niet, omdat zij kostwinners waren en anders met veel minder geld zouden thuiskomen. Maar wij als jongens hadden die zorg nog niet. 's Middags begon het echter serieus te worden. Dan begonnen we behoorlijk hard te werken. En dat ging zo door tot zaterdag."

Soorten manden

"Het twijgschillen begon altijd in het voorjaar. Het kwam voor dat er wel 100 personen, waaronder veel kinderen, met dat werk bezig waren. De ene kneep, de andere schilde de twijg. Soms stonden de vingers van die mensen bijna krom van het knijpen en schillen. Als het schillen gebeurd was, werd het hout door ons uitgezocht en verwerkt."

Wat er zoal van de twijg gevlochten werd en op welke wijze dat ging, wist Piet zich nog goed te herinneren:

"Heel vroeger hebben we ook nog spieringmandjes gemaakt. Maar dat heeft niet lang geduurd of deze werden vervangen door kistjes. Lipke heeft veel van die kistjes getimmerd. De spiering werd in twee laagjes ingelegd en met poeder bestrooid, om be-

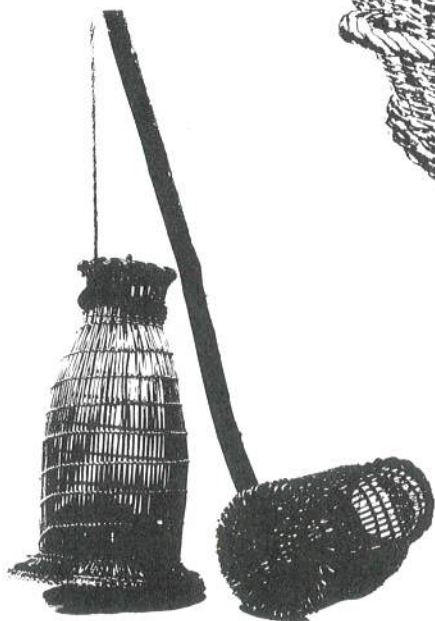
kostmand (kaakmand)

botvlecht

aalkorf met
"tralie-litjen"

hangkubbe en legkubbe
(voor ondiep water)

derf tegen te gaan. Dat inleggen heb ik bij Van Triest veel gedaan. Meestal ging de spiering naar Engeland.

Botvlechten hebben we ook veel gemaakt. Over een botvlecht waren twee oren gevlochten, zodat ze op elkaar gezet konden worden. In die vlechten werd de bot in rijtjes gelegd met de oogjes naar boven zodat ze zolang mogelijk in leven bleven. Een kubbe werd meestal in drie bedrijven gemaakt: één maakte de enkels (=onderstuk), een ander stak de staken erop en een derde persoon maakte het werk af. In een kubbe zat ongeveer een uur werk. Meestal werden drie verschillende diktes twijg gebruikt. Een kubbe kostte in die dagen ongeveer acht à tien dubbeltjes.

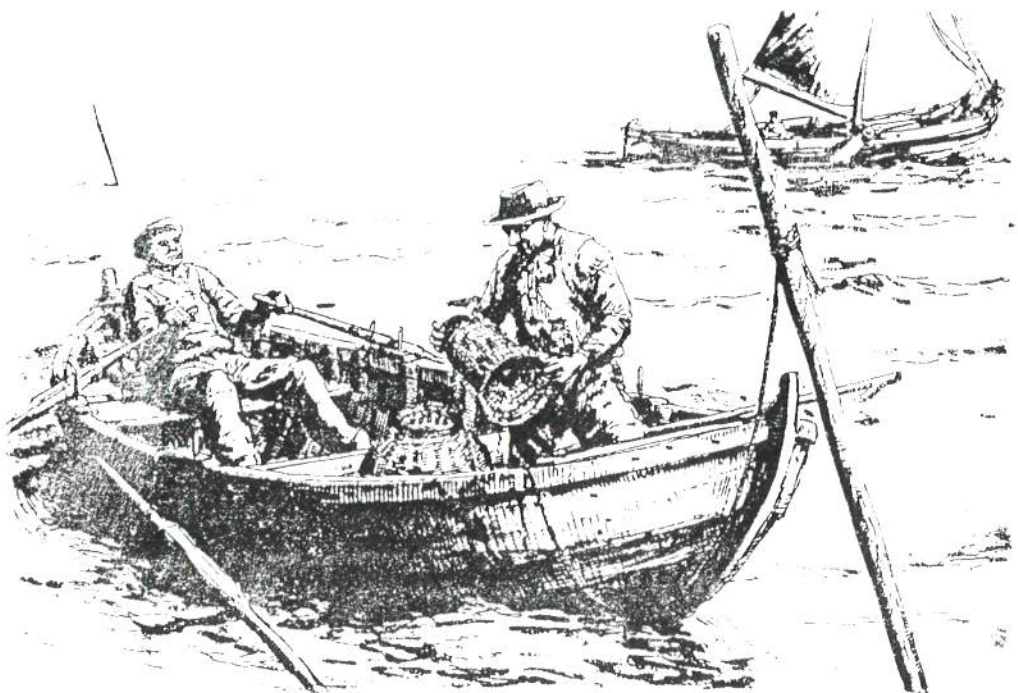
Kaakmanden en schelvismanden werden eveneens veel gemaakt. Voorts werden er nogal wat schepelmanden gevlochten en daarnaast, zij het incidenteel, bloemenmanden, eiermanden, badstoelen, wiegen, bakfietsmanden en wasmanden."

Kubben

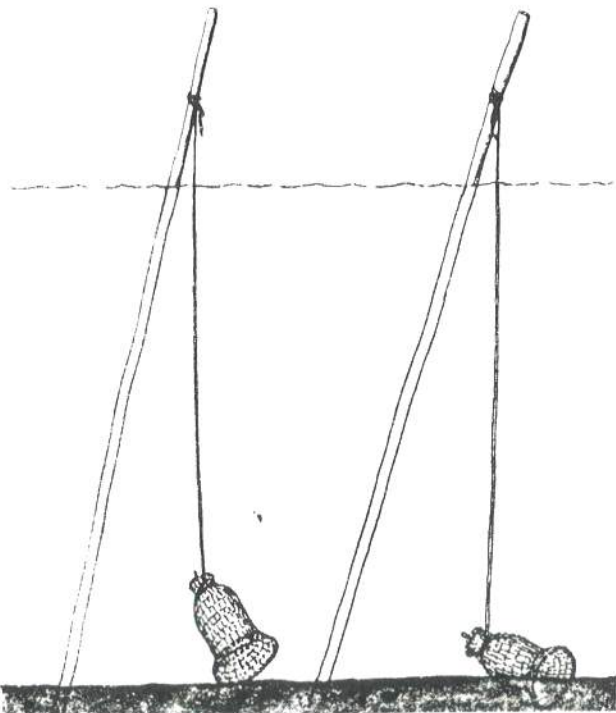
Van de totale omzet van de mandenmakerij nam de visserij gemiddeld 2/3 deel voor haar rekening. Naast aalkubben werden o.a. garnalenmanden, aalkorven, schelvismanden, botvlechten en kaakmanden (=kostmanden) aan de vissers geleverd. Het vissen met korven moet al minstens enkele eeuwen bekend geweest zijn. Heel duidelijk kunnen we het gebruik ervan zien op een schilderij van Arent Arentsz. Cabel (1585-1653) getiteld Winterlandschap. Dat er in die tijd ook al met kubben op de Zuiderzee gevisd werd, blijkt wel uit een plakkaat van de gewesten Gelre en Holland gedateerd op 10 april 1683 waarbij het gebruik van "netten, vuijcken en kubben" aangehaald wordt.

In Elburg moet de kubbenvisserij met name in de vorige eeuw vrij intensief beoefend zijn. Archiefonderzoek leert ons dat in 1905 ongeveer de helft van de 56 schippers in Elburg over kubben beschikte. Een kubbe was een ongeveer 60 cm hoge en van onderen ongeveer 32 cm brede blokvormige korf gevlochten van teen. In de bovenste opening was ter afsluiting een houten stop geklemd, in het onderste gedeelte was een van zijde gebreid huifje (fuikvormig netje) aangebracht, dat met een lijntje uitgespannen was. De kubben hingen aan schuine stokken in zee en stonden meestal 50 à 100 meter uit elkaar. Dit waren de zgn. "buitenkubbers", die hun kubben meestal een uur zeilen van de kustlijn hadden staan. De zgn. "walkubbers" daarentegen hadden de kubben kort onder de kustlijn uitgezet.

Een beug kubben varieerde van 70 tot 150. De kubben werden in de regel iedere dag gelicht. Dat gebeurde met een zgn. kubbeboot,

actie in de kubbenboot

stand van de kub bij
warm weer (links)
en bij koud weer (rechts)

bemand door de schipper en zijn knecht. De één roeide de boot langs de stokken, de ander maakte de kubben leeg. In een kubbe waren ter verzwaring ongeveer 6 à 10 veldkeitjes aangebracht en een handje vol aas, meestal een aantal spierinkjes of garnalen al naar gelang de tijd van het jaar. De kubbe werd, als er gehaald werd, leeggegooid in een ongeveer 90 cm hoge, wijdbuikige aalkorf die in de kubbeboot was meegenomen. Bovenin de aalkorf zat een zgn. tralie-litje, een tenen mandje met wijd gevlochten zijkanten. De paling uit de kubbe kroop door de openingen en viel in de aalkorf, terwijl de veldkeitjes en het aangevreten aas op de bodem van het tralie-litje bleven liggen. De stenen werden daarna weer snel in de kubbe gegooid evenals een handje vol vers aas, waarna de houten stop er weer opging en de kubbe opnieuw uitgehangen werd.

Reclame

Ten einde de vakbekwaamheid van zijn bedrijf ook elders bekendheid te geven, werden door Jan Janssen in het voorjaar van 1910 negen aalkubben opgezonden naar de in die zomer te openen Wereldtentoonstelling te Brussel. Deze inzending werd enkele maanden later beloond. Een bronzen medaille en een groot diploma werden het jaar daarop aan de heer Janssen uitgereikt. In de plaatselijke krant van 15 november 1911 valt te lezen dat beide onderscheidingen in een solide lijst gezet waren en voor iedereen enkele dagen in een winkelkast van Hengevelds Boekhandel tentoongesteld.

Janssen wist wat dat betreft de zaken goed aan te pakken. In diezelfde jaren moet de Elburger Hoefhamer zelfs geprobeerd hebben in Engeland en Amerika een afzetgebied voor de aalkubben te vinden door er bekendheid aan te geven en erop te wijzen dat er goed mee gevist kon worden. Maar die pogingen zijn uiteindelijk op niets uitgelopen.

In de loop van de twintiger jaren ging de kubbenvisserij in Elburg sterk achteruit. Eén van de belangrijkste oorzaken daarvan was dat de steeds veelvuldiger toegepaste kuilvisserij de kubbenvissers te veel belemmerde omdat de kubben a.h.w. in de weg stonden. Bovendien werd steeds meer duidelijk dat het rendement van de kuilvisserij de kubbenvisserij ging overtreffen. Het mag duidelijk zijn dat voor de mandenmakerij daarmee een belangrijke inkomstenbron wegviel. De gevolgen zouden dan ook niet uitblijven...

(wordt vervolgd)

Een verslag van mevrouw Pot:

Op 30 juni jl was mijn tuin opengesteld voor de leden van de Nederlandse Tuinenstichting. Voor het eerst na weken van kou en regen was het prachtig weer. 's Nachts was eindelijk een aantal rozen in bloei gekomen. Vrienden en vriendinnen hadden de dagen ervoor hulp geboden: gewied, gesnoeid, opgeruimd. Daarmee was aan enkele voorwaarden voldaan om de dag te doen slagen.

Erni Spaargaren - enthousiaste, gevorderde cursiste - zat op het terras manden te vlechten. Tegelijkertijd gaf zij informatie, ook over de Stichting Wilg & Mand. Verder was zij "verkoopster" voor de aanwezige collectie tuinmanden, vervaardigd door verschillende vakmensen: o.a. W.G. Fidder, A. van 't Hoog, H. Nendels en R.H. Venema.

Er zijn minstens 150 bezoekers geweest, uit alle delen van het land. Hun belangstelling voor het vlechtwerk was groot.

Er zijn conclusies te trekken uit deze ervaring. Vlechtwerk en tuinen harmoniëren met elkaar. Dat geldt zeker voor de tuinen van de leden van genoemde stichting, variërend van heel groot tot piepklein. Deze tuiniers in clubverband hebben over het algemeen een diepgaande belangstelling voor de natuur, voor planten en eigenlijk voor alles wat in hun tuin groeit en bloeit, vliegt en kruipt. Bovendien weegt voor hen de esthetische kant vaak zwaar. Ze stellen hoge eisen aan vormgeving, kleuren en kleurcombinaties. In hun tuin detoneert iedere kunststof en past tenen vlechtwerk juist heel goed. Waarschijnlijk omdat de herkomst daarvan - de natuur - zo duidelijk waarneembaar is. Alle reden dus om in deze kringen aandacht te vestigen op vlechtwerk van Nederlands fabrikaat, dus gemaakt in Nederlandse werkplaatsen.

Tuinen spelen een grote rol in ons land. Samen vormen ze een interessant afzetgebied voor manden. Grasmanden worden alom gebruikt. Wellicht hebben tuiniers ook behoefte aan manden die nog niet zijn bedacht. Praten met die zaaiers, poters, wiedere, snoeiers en oogsters kan elke mandenmaker op ideeën brengen. De op 30 juni aanwezige collectie was niet meer dan een experiment. Er is zeker nog meer raffinement te brengen in bepaalde modellen. En er zijn stellig nog meer toepassingen te bedenken. Een vondst vond ik het niet gefotografeerde halfronde schermpje ter bescherming van de voet van een klimmende clematis. Misschien zijn er onder onze donateurs tuinliefhebbers die praktische ideeën kunnen aanreiken. Ze zullen met aandacht worden bestudeerd en - indien bruikbaar - worden uitgewerkt.

Erni Spaargaren in actie tegen
een W&M-decor.

Assortiment van H. Nendels.
Links ovale en ronde
mand met indeling.
Voor klein gereedschap.

Manden van Fidder,
Van 't Hoog en Venema.
Zelfs de schaduwen
zijn esthetisch!

Veel vlechtwerk van lang geleden is nog altijd te zien op schilderijen. Omdat het destijds zo'n belangrijke rol speelde in het dagelijks leven konden schilders met oog voor het alledaagse er bij wijze van spreken niet omheen. Tot grote vreugde van ons bestuurslid mevrouw Pot. Zij doet niets liever dan grasduinen op dat artistieke terrein. Dat heeft haar tot vraagbaak gemaakt voor kunsthistorici, die van "vlechtwerk van toen" heel wat minder afweten dan zij. We laten mevrouw Pot even zèlf aan het woord betreffende een rond mandje op een stilleven van Pieter Claesz (1597/8-1660):

"Is er iets naders over de mand te vertellen? Gemaakt van geschilderde wilgeteen? Gefabriceerd in Halle? Bestaat er nog zo'n voorwerp waarnaar ik zou kunnen verwijzen?"...Deze vragen kreeg ik in 1984 voorgelegd door kunsthistoricus Dr. Mr. O. ter Kuile. Hij was bezig met de beschrijving van de Nederlandse stillevens uit de zeventiende eeuw, in bezit van de Dienst Verspreide Rijkscollecties. Over een zo vergankelijk ding als een mandje bleken veel minder gegevens voorhanden te zijn dan over voorwerpen van porselein of metaal. Daarvan bestaan vaak nog identieke exemplaren.

Arie van 't Hoog, om advies gevraagd, maakte een nauwkeurige beschrijving, die ik als antwoord kon zenden op althans één van de gestelde vragen. Over de herkomst van dergelijke, vaak op stillevens voorkomende mandjes, valt niets met zekerheid te zeggen. Zijn het de witwerkers onder de Nederlandse mandenmakers in de 16de tot 19de eeuw die ze maakten? Of moeten we ze onderbrengen bij het nogal eens genoemde "Brabants werk", dat mogelijk afkomstig was uit de stad Halle in België? We weten het niet, maar de zo volledig mogelijke beschrijving van het mandje is een gegeven waarop bij verdere naspeuringen teruggegrepen kan worden. Voor de lezers van dit bulletin mag ze gelden als een voorbeeld van nauwkeurige en vakkundige beschrijving van een voorwerp op een schilderij. Ik doel op Arie's tekst die hij nu, drie jaar later, nog een keer herzag en aanvulde (aldus Mia Pot).

Een juweeltje van vakmanschap

Dat geldt zowel voor de 17de-eeuwse schilder als de mandenmaker. Het zeer nauw gestaakte ronde mandje zullen we "op de voet" volgen. De rand waarop het mandje staat zou een voet kunnen zijn. Dit betekent: de afgesneden toppen van de bovenrand worden opnieuw ingestoken in de bodem of zijwand en na een

Stilleven van Pieter Claesz uit de collectie
van de Dienst Verspreide Rijkscollecties.
Formaat 45,5 x 75 cm. Inv. no. NK 2451.

Detail van
het beschreven mandje

kim van 3 tot een rand gevlochten. De onderrand met opzet wijkt naar buiten, vandaar dit vermoeden. De derde rand/opzet van onderen geteld, is dan de eerste opzet na de bodem (een kim van 3: d.w.z. vóór 2, achter één staak). Hierna zijn tussen de staken extra stekken of bijstekers ingestoken in de kim. Dan volgt een kim van 4 (vóór 3, achter één), zeer gelijkmatig van dikte. Er volgt tweemaal een stukje traliewerk, dat steeds wordt afgesloten door eerst een fits en daarna een kim van 3. Onder de rand een stukje vlechtwerk van vóór één achter één. Hier zijn zelfs de topjes te zien van de twijgen die naar buiten uitsteken. Zo nauwkeurig is er op details gelet!

Tenslotte de rand als afsluiting. De bijstekers of stekken gaan niet mee in de rand. Ze worden onder de rand afgeknipt. De rand wordt gevormd door de hoofdstaken en wel vóór 3, achter 2 en op een zodanige manier dat de slag achter 2 hoog op de rand komt te liggen. In het boek "La Vannerie" wordt dit als "bordure debout" beschreven.

De mand is gemaakt van geschilde, volle wilgeteen en voorzien van twee oren van gedraaide twijg. Zelfs kleine littekens, daar waar de blaadjes hebben gezeten, zijn op de twijg te herkennen (aldus Arie van 't Hoog).

-o-o-o-o-o-

"Toen" zien we nog overal

We behoeven niet per se naar een museum om "vlechtwerk van toen" te zien. Ook bladerend in kranten en tijdschriften komen we nu en dan wat tegen. Een fraai voorbeeld vormde de dubbele pagina-advertentie van Albert Heijn in de dagbladen (mei '87). De linkerpagina werd geheel gevuld met een affiche waarop een boodschappenbezorger met speciale bestelfiets en grote fietsmand voorop. Natuurlijk heeft dat affiche al een plaatsje gekregen in ons museum.

Het prentje links troffen we aan in de Kampioen van september '87. Onze schaar was er als de kippen bij. Knippen, voor onze verzameling. Knipt u mee?

'Markt en kermis in Delft' een tentoonstelling te zien in Delft. Foto: 'Man met hoenderkorf', ets door J.G. van Vliet, ca. 1635.

Tijdelijk ander onderdak voor het secretariaat

Secretaris Tutein Nolthenius gaat Oisterwijk verlaten. Per 31 oktober. Z'n nieuwe woonplaats is nog een vraagteken. Er is wel een tijdelijk onderdak: Wagenaarlaan 23, 6711 GA Ede, tel. 08380-181. Vanaf 1 november is de secretaris dus daar te bereiken. Ook overdag.

Grond gezocht voor wilgencollectie

Bestuurslid Ton Rulkens heeft een zeer uitgebreide collectie wilgen aangelegd, bestaande uit velerlei soorten. Ze staan nu in een volkstuintje maar daar kunnen ze niet blijven. Want Ton gaat waarschijnlijk voor een paar jaar naar elders. Omdat zijn collectie zeker waard is behouden te blijven zoekt hij daarvoor een andere plaats en iemand die voor toezicht en onderhoud kan zorgen. Een Wilg & Mand donateur? Wie de oplossing kan aandragen wordt verzocht dit per telefoon te laten weten: 04108-2252.

Wilg & Mand demonstraties

Arie van 't Hoog heeft ook demonstraties verzorgd in het Zuiderzeemuseum. En de heer Nendels heeft namens de Stichting Wilg & Mand gedemonstreerd in 's-Hertogenbosch. Juist die vakkundige voorlichting aan de hand van praktische voorbeelden vormt een belangrijk stuk propaganda voor de rol die vlechters en hun vlechtwerk nog altijd spelen.

Noordwolde in het nieuws

Het weekblad Vrij Nederland besteedde op 8 augustus een hele pagina aan de rotanindustrie in Noordwolde. Mede door de import van goedkope rotanmeubels uit het Verre Oosten is die industrie problematisch geworden. Te meer daar er al te weinig aan "marketing" is gedaan. En men deed niets collectief. Nood breekt weerstanden. Er is nu een vereniging: de Noordwoldse Vereniging van Ondernemers. Gemeenschappelijke doelstelling: samen met nieuwe ideeën en nieuwe produkten het aandeel binnen de meubelmarkt (nu 3%) vergroten. Door meer samenwerking zou ook de mandenindustrie stellig sterker hebben gestaan. Maar wat niet was kan misschien nog komen.

Aanwinsten mandenmuseum

De firma De Ridder in Amsterdam heeft onze collectie verrijkt met twee bijzondere werkstukken. Het ene betreft een luiermant:

een mand met een huif. In de antieke mand kon een testje vuur worden geplaatst om de over de huif gehangen luiers te warmen. Als de baker de luiers te warm liet worden werd de baby "te heet gebakerd". Wie meer over dit soort vlechtwerk weet te vertellen (herkomst bijvoorbeeld) geven we graag het woord. In het tijdschrift "Das Flechtwerk" is ook aleens zo'n luiermand afgebeeld. Men veronderstelde dat het een Thüringse of Oberfrankische mand was gezien de overeenkomst met daar gemaakte rugmanden. Van het tweede mandje is de toepassing vooralsnog een vraagteken. Misschien een ligmandje voor de baby als zij/hij op tafel "aangekleed" moest worden? In een Franse catalogus staat een dergelijk mandje als pèse-bébé. Babyweegschaal dus. Ook dat lijkt plausibel. Wie weet er het fijne van? We zijn benieuwd.

Gezocht: donateurs die ook doeners willen zijn

Achter de schermen van onze stichting gebeurt er heel wat. Maar nog lang niet genoeg. Er kan méér worden gedaan ten gunste van de vlechtcursussen, ons mandenmuseum, de bibliotheek, de exposities in het land, demonstraties, de publiciteit, het bijeenbrengen van historisch materiaal, het aanleggen van een foto-archief, het verzamelen en rubriceren van documentatiemateriaal uit binnen- en buitenland, enz.

Onze doelstellingen (zie vooraan) staan nog nèt zo recht overeind als het sterkste wilgehout. Maar om ze optimaal te kunnen realiseren zijn meer hoofden en handen nodig. Wie mee wil werken kan dat uiteraard "op maat" doen. Laat maar weten waarvoor u "in" bent!

Tafeltje van Salden-fabriikaat

De heer R. Salden in Stein heeft het op de volgende pagina afgebeelde tafeltje gemaakt. Zelf geeft hij deze toelichting: "Dit ronde tafeltje is gevlochten van hele, gespleten en op maat geschaafde tenen. De schenen van het bovenste tafelblad zijn geschaafd op een breedte van 3 mm, zodat men een mooi gelijkmatig tafelblad verkrijgt. De staken van het tafelblad zijn ook gemaakt van schenen met een breedte van 3 mm en een onderlinge afstand van 1 cm. Rondom het tafelblad is een gevlochten boord gelegd. Het onderste blad is gemaakt van schenen met een breedte van 4 mm en is uitneembaar. Aan dit werkstuk is 50 uur gewerkt."

Gezien de drie "etages" is dit een veelzijdig meubelstukje geworden. Met plaats voor boeken, kranten en tijdschriften (red.).

De twee bijzondere
museumaanwinsten
geschonken door
firma De Ridder in
Amsterdam

Het veelzijdige
Salden-tafeltje

Eigen uitgaven

Onze voorraad handboeken betreffende de ronde en de ovale mand is nog lang niet uitverkocht. Ook wie niet aan zelf vlechten toekomt kan er heel wat wilg- en mand-wijsheid uit opdiepen. Bovendien steunt u door de aanschaf ons Wilg & Mand Fonds. Daarom nogmaals uw aandacht voor:

Het vlechten van ronde tenen manden door A. Westendorp

Veelzijdig vakman Westendorp heeft heel wat van zijn kennis en ervaring kunnen spuien in deze 40 pagina's omvattende handleiding. Niet alleen alle details wat betreft het vlechten van een ronde mand: van bodem tot rand plus oren. Ook heeft hij onderwerpen aangesneden als: de herkomst van twijg of teen; aanleg, onderhoud en oogst van een hoekje twijg; ongeschilde twijg, geschilde twijg en het weken ervan; het sorteren van het veldgewas; het voorkomen en verdelgen van houtworm; twijg als hulpmiddel bij aanbinden en bundelen. Tot slot worden vaktermen toegelicht.

Dit boekje kost f 6,50 plus f 1,50 verzendkosten.

Het vlechten van ovale manden met teen door

A. Westendorp, A.D. van 't Hoog en ir. W.D.J. Tuinzing

Deze uitgave is met zijn 192 pagina's heel wat meer dan een handleiding. Ze bevat tal van voor iedereen interessante bijzonderheden over mandenmakerij, griendteelt en vaktermen (in vier talen). Alleen al door de vele foto's "een boek om te hebben". Te meer daar de illustraties zo goed laten zien hoe er door de eeuwen heen werd gewerkt en geleefd. Het is nog niet zo lang geleden dat in vrijwel ieder bedrijf manden werden gebruikt en dat in ieder woonhuis mandjes voor het grijpen waren.

Dit boek kost f 25,-- plus f 5,-- verzendkosten.

Bestellen en toesturen kan snel: even het betreffende bedrag overmaken op postgiro 26 95 726 t.n.v. de penningmeester van de Stichting Wilg & Mand in Vlijmen.

Deze stortingen komen in het Wilg & Mand Fonds, dat er is om speciale activiteiten te kunnen ontplooien.

Nieuwe donateurs

R.Abels	Wijnstraat 21	Simpelveld
F.Alofs	Raadhuisstraat 5	Roggel
J.Biemans	Weverstraat 87	Stiphout
Van Gelderen	Meidoornlaan 9	Ameide
T.van Grieken	Blaauwesteenweg 27	Nistelrode
M.de Haan	Corn.Schuytstraat 11	Amsterdam
G.A.J.van Halen	Velddijksestraat 9	Maasbommel
Mw.S.J.M.Hoogendoorn	Stuverstraat 14	Haarlem
T.Jonkers	Lochstraat 24	Ospel
Mr.E.van Meer	Hazeleger 8	Amerongen
Mw.G.Mons-Fiegen	Urkermeer 27	Harderwijk
J.H.Moon	Diefdijk 37	Leerdam
H.Poortenaar	Hogestraat 5	Wapenveld
Mw.A.L.W.van Regteren	Vossiusstraat 25	Amsterdam
Altena-van Royen		
T.Rietdijk	Zwaansgat 8	Gouda
W.Roelofs	Woutersdijk 7	Valburg
J.C.Schiebergen	Hoorntandmos 5	Rotterdam
R.Schoots	Buitenpad 4	Vianen
J.F.M.Schuurmans	Haarsteegsestraat 58	Haarsteeg
J.Sleutels	Akker 35	Heythuyzen
Mw.M.A.v/d Steenoven	Pr.Julianalaan 39	Rotterdam
B.de Vries	Achterkade 18	Vianen
J.F.Wigleven	Spui 243a	Den Haag
H.Ziel	Bevernel 7	Raalte

Werving donateurs

De Stichting Wilg & Mand weet zich omringd en geruggesteund door een kring van enthousiaste donateurs. Gelukkig wel want zonder die supporters zou ze niet kunnen bestaan. Jammer is dat de voorspoedige groei van het aantal donateurs is gaan afzwakken. Eigenlijk zouden we flink moeten gaan werven, te meer daar onze doelstellingen velen zullen aanspreken. Hoe bereiken we die geschakeerde "doelgroep"? Ons budget is al te beperkt om ook nog aan werving via publikaties te denken. Overigens is gesproken publiciteit nog altijd de beste, de meest effectieve. Vandaar dat alle bestuursleden altijd hun mond opendoen zodra iets ten gunste van Wilg & Mand kan worden gezegd. Wie dat óók kunnen doen zijn natuurlijk de donateurs zèlf. Vandaar het verzoek: praat eens over Wilg & Mand. Laat eens wat bulletins circuleren. En mocht u hulp ònzerzijds nodig hebben: wij zijn uiteraard ùw ruggesteun!

